песчастіє; туснаклізі уща hіт буві—посади его въ тюрьму; шізі душіра кмаерві—я выночиль яблови (вы прокъ); умаеб ушіс—пустить внизъ, уронить; урчілі умаеб ушів hіт пошадь сбросила его; умаеб ушів hіт урбілі—онь лишился уваженія народнаго. —Уршіс (д, в) буд. уршус, 3-е л. уршу (уршар)—опускать, сбрасывать; адам'ілі умаеб уршул урчі—лошадь, сбрасывать; адам'ілі умаеб уршул урчі—лошадь, сбрасыватощая всалижа.

Ушкіс (д, в), двепр. прош. ушкілі, 2-е спр. вычистить, калі вушка—вычисти домъ, ушвава ну—вычисти меня.— Прод. ушкіс (д, в), буд. ушкус, 3-е л. ушку (ушкар) — чистить, азвар вушкін hap варбі—каждый день чясти дворъ.

## . X. x.

- Хавар инож. хавурті—изв'єстіє, новость; жіна хавар вілфунна тавталлівів—хорошую пов'єсть прочель я вь книг'є; пуні хавар ватураіра wam'ілі уділічу—я послаль брату изв'єстіє, чтобы онь пряшель.
- Хајда q ла н множ. Хајла q Хайдакъ, Кайтакъ (люди и страна); Хајда qліві і q wæнна ну — я пошель въ Хайдакъ; Хајда qліві w сад wa кіра ну — я пришель изъ Хайдака; хајда qла міз — хайдакскій языкъ.
- Хајрі хајріл—годный, хајрілі—годно; хајрёгwар урчі—негодная лошадь; нам хајріјнів him—мив пригодилось это; урбіліс хајріл адам'ілі—полезный людимъ челов'явъ.
- Хал q— народъ, вæкіл хал q: ваків дічу—много народу пришло во миж; æñті хал q лів hіш қув—хорошіе люди здёсь; дунёлізів ді ҳар діқарті хал q лів—на свёть живутъ различные народы.
  - Хам хандіш— гордость, канід—гордый, ханді—гордо; ханіл адам'ілі—гордый челов'якъ, хандіш дісулі сарі нам hīriiн— овъ гордится предо мною.

- Хап—хватаніе, хап тів hітізі—онъ склопень къ хапанію, въ хищности; хаплі waçів дічу. hіт—вдругъ, неожиданно пришель онъ по мий; хапужеріс—схватить, хапвжерілі дужерлі казар арвухів—вычеръ схвативъ, унесь бумагу.
- Хара род. кара—берлога; hівілі каранів вірар сінка—зимою медаёдь нь берлогь.
- **Хэрчізіс** (д. в) всвочять, уталішімад харчізур hir—онъ вскочиль со ступа.—Прод. харчілзіс.
- Хатір—уваженіе, почесть; була хатілліс шішірхурра ну hiтішішімад—изъ уваженія къ тебъ простиль я его; hiтіла хwалал хатір вееців урблі—народъ воздаль ему великія почести; хатілла адам'ілі—почетное лицо.
- Х w a л a хwаладіш—великость, хwала и хwалал—великій, хwалалі—велико; хwалал галга—высокое дерево, хwалал адам'ілі—великій, нажный челов'якь; хwалал—старшина, зав'ядывающій судебной частію, хwаладіш—судейское, старшинское звапіе; хwалајінів hiт куллуклікім—онъ на службів возвеличился.
- Ж w a л а в ч а в— Богъ, Хwалавчавлі жіті дав джіків— Богъ виспослаль хорошій дождь; хwавчав, мінож. хувчні— хозяннь; діла хwавчав жіна сај—у меня хозяннь хорошъ (можеть сказать работникъ); діла хwавчав мой хозяннь (жена о мужъ), также моя хозяйка (мужъ о женъ); хwавчав Кунул— хозяйка въ отношенія къ работнику.
  - X w і род. хwē, множ. хурі—собака; хwі зæм вікулі саві собака ласть, фајілла хwі—охотничья собака, вукwā хwі—овчарка; хwізуна адам'ілі—челов'ясь какъ собака, т. с. злой; хwізоан зæм мајкуд—не лайся, какъ собака.
  - Xіw множ. хіwі—орват; хіwла галга или хіw—орваовое дерево; хіwла рапца—скорлупа орва, хіwла цоклок—ядро орва; хіw вуррас—расколоть орват.

- Хімра-нахожусь ниже (§ 75).
- Хіјал род. хіја, множ. хіјалті—намереніе, мысль; діла хіјал лів уфіс—я намереваюсь учиться; жіна хіја адам'ілі — человень олагонамеренный.
  - Хіс—спригается, какъ гіс; когда обращено къ 3-му лицу, то замъняется черезъ ухіс (д, в), § 154, понести.— Прод. іхіс (д, в), буд. іхус, 3-е д. іху—носить.
  - Хуј множ. хујані—нравъ (въ дурномъ значеніи), хујлу адам'ілі—человъвъ съ дурнымъ правомъ, хујлу урчі—норовистая лошаль.
- Хумар хумардіш—печаль, свука; хумаріл—печальный, хумаллі—скучно; іш варбі хумаллі сај hiт—сегодня опъскученъ; хумаріра ну—я опечалился.
- Хуна род. хуна—марена, мъсто, засъянное мареной, множ. хуммі.
- Хун ђ шнож. хун ђі переметная сума; хун ђані ћаваців hīтіів qa ў онъ положиль хлібов въ сумы.
- Хункар множ. хункарті султань турецкій.
- Хунқ множ. хунқі—кулакъ; хунқлізі вуціс—взять въ кулакъ; хунқ фум'а веефіс—сжать кулакъ; хунқлі веекес — ударить кулакомъ.
  - Хур множ. хурмі-липа.

### Ц. ц.

- Ца твор. цалі (§§ 51, 54) одинъ, нівій, нівкоторый; цацалі (§ 58) по одному; цацайілі—нногда, цацайілі шіј'ус інт нуні—нногда вижу я его.
- Цавай цадай (§ 51) некоторые; цавай адам'улі ваків дічу некоторые люди пришли ко мив; цавайліс дітба арц —некоторыма дай деньги.
  - Цад приставка, образующая падежъ равняющій (§ 20).
- Цадай—пара, цадай унці—пара бывовь; цадай урй саррануща—ны другь съ другомъ въ родствъ.

- Найна цайнамдіш (р, в) соединенность, цайнам (р, в) соединенный, цайналі—соединенно, вибств; цайнавдіш вігулі саві hіттіліс—они хотять соединиться другь съ другомъ (муж. и женщ.); діла мас цайнав саві узілічу—мое имущество не отділено отъ братняго; цайнав йжнкілі відулі саві hітті—они вмісті работають; кмелла цайналі валів—оба вмісті пришли.
- Наріл твор. царіј, род. царё, множ. царілті—другой (§ 51). Царк царкдіш—одинокость, царкіл или царка—одинокій, царклі—одиноко, въ одинъ складъ; царкіл субван— черкесска безъ подкладки; фенкі царк вада—разстели матерію; hiш муцалла 'царкдіш айваһурра нуні—я не зналъ, что эта стёна сложена въ одинъ рядъ.
- Щаћ і—еще, цађі варбі уус һішқуу—еще одинъ день оставусь здъсь; цађі карка бавіба һішқу—еще одинъ камень положи сюда.

Ценесев тоже что ца несев, см. кесек. Цоклок множ. цоклокуві—ядро ор'вха.

- Цуг цугдіш—равенство, цугіл—равний, цуглі—равно, йучу цуглі мас вітйіра нуні hīтіс—я ему даль равную часть сь твоею; урй цуг вада—выровняй людей, т. е. поставь ихъ ровно; цугдіш відул йжвім—безпристрастный начальникь; дічу цуган сај hiт—онъ мий ровесникь; цугійіс (д, в) сойтиться, встрітиться, уділа кулім цугійіра ну hīтічу—въ дом'я брата я сошелся съ нимъ.
- Цугда ј (во множ. не употреб.) середина, шё цугдајнів міскіт саві нушіла—наша мечеть въ середині аула; дірба пугдај вупа—возьми палку за середину; бівібла цугдај взекæра нуні—я нопалъ въ середину ціли.
- Цула род. цула, множ. цулві—зубъ; діла дурйwæ цулві hapдіқулі сарі—у моего ребенка проръзываются зубы; цулві ізулі сарі діла—у меня зубы болять; цула haj-

тіс—выдернуть зубъ; діла цула Бавібів—у меня зубъ выпаль; hалацулві—передпіе зубы, фацацулві—задвіе зубы.

- Цун цундіш—одиночество, цуніл—одиновій, цуј—одиново; цуніл галга—одиновое дерево; цуј сај biт—онъ живетъ одиново; цундіш вітілі саві нам—одиночество мнів надобло.
- Пура род. цурала, множ. цурмі—свинья, маріа цура—боровь, гwaђа цура—свинья, цурала дурйwæ—поросеновъ; віркwæріл цура—домашняя свинья, wafā цура—кабанъ, вепрь.

# წ. წ.

- Ба род. ба, множ. бамі—огонь; кајзі ба дібів бітіла—домъего загорілся; ба рурбулі саві бітсад—огонь світить оттуда; бавіді—разведи огонь, ба гжбж—погаси огонь.
- Ба q Бадліш—силя, Бадія—сильный, Бадлі—сильно, очень; найлізів Бадлівіл адам'ілі—въ рукакъ сильный человіть; іліла Бадліш абванурра нуні—его силы я не зналь; Бадлі абва адам'ілі сај інт —онъ очень хорошій человіть; Бадлі адам'ілі—человіть сильный по богатству или по родству.
- бах бахліш—дурнота, бахіл—дурной, бахлі—дурно; бахгwа или бахіл рурсі—некрасивая дівушка; ізај бахдæців hir—оть болівни она подурнівла; бахіл бæнкі—дурное дівло, бахіл піша—дурной поступовъ.
- бжв бжвдіш—темнота, бжвіл—темный, бжвлі—темно; бжвіл дугі—темная ночь; бжвдішлізім абаһурра һіт нуні—вътемноть я его не узналь; бжв дірулі сарі—темньеть, наступаеть вечерь; бжвіл дірім ваців—темная туча нашла; бжвіл ранг—темный цвыть, бжвіл рангла чутні—косы темнаго цвыта; нам бжвіл бжниі саві һіш— это для меня темное дыло, неизвыстное.

- бідіб—плоды, фрукты; бідібла галга—фруктовое дерево; бідіб садаілі сарі—фрукты посивли; бідібла анк—фруктон вый садъ.
- Біћур инож. Біћурті—ученивъ степенью ниже, чёмъ мутефлім; кwaлa Біћур—старшій въ этомъ разряд'є; нуні Біћурдім деефра буд—я у тебя быль меньшимъ ученикомъ, т. е. прислуживаль теб'в.
- Бік w а род. бік wала, множ. бівні блоха; дугі бікна іргунна ну ночью блохи искусали меня; бік wазуна урчі проворная дъвушка.
- біқ біқдіш-вислота, біділ вислый, бідлі-висло; біціл бінд-кислое яблово, біціл віркмала-вислое кушанье.
  - Біда род. Біцала, множ. Біцні—трясогувка (птица).
- Бірб бірбдіш—тучность, Бірбіл—жирный, Бірблі—жирно; нушіла маза бірбдів дуврір—наши бараны пожирнёли па горъ; бірбіл муса ал'ін ді'ла—отръжь жирную часть отъ маса.
  - бір бір бір мвож.: Бурбві—саранча; бурбва діргун ку—поле съёдено саранчею.
- бібінкала твор. бібінкаї, род. бібінка, неож. бібінкулі бабочка.
  - Був Бувдіш—білизна, Бувіл и Бува—білый, Бувлі—біло; дубессан Бува—білый навъ сність; Інтіла мубур Бувнілі саві—борода у него побільла; Бува біжняі—чистос діло.
- Буві род. Бувё, множ. Бувні—очагь; Бувілішів саві внашт——
- Будар будардіні пернота, будара и бударіл перный, будаллі перно; нап'оза будара перный кака нефть; нарбілі бударужеріра ну—я почерных оть солица; будар нарбі перный, т. е. несчастный дань, будара бжикі передь тобою.

Будінга род. Будінга, множ. Будунгурі—головин.

Буд кран множ. Будкур— цудаварецъ; ну Будакарі ідwæнна — я ношелъ въ Цудаваръ; ну Будакаріжбад жавіра я пришелъ изъ Цудавара; Будакаріж сај біт—онъ находится въ Цудаваръ; Будкріла Бурава— цудаварсвое общество, Будкріла ші—селеніе Цудаваръ.

Буздагі род. Буздагіла, множ. Буздугурі—жукъ; Будара Буздагі—черный жукъ (ругательство между женщинами и дівушками).

Булі род. Бwā—зерновой хлівбъ; іш дус Булі діркілі сарі нынізшній годъ урожай на хлівбъ.

бур'а бур'адіш—спротство, бур'а и бур'ал—спрота; бур'адішлі хwaлafisiyлі спві мудара—по спротству не ростеть ягненовь; ішталі бур'ајнів hiт—въ д'ятств'я оспротвль онь; бур'аві множ. спроты, бур'аті говорится о животныхъ.

#### Ч. 9.

Ча твор. шіні, род. шіла, дат. шіс?—кто (§ 49).

Чаба род. чаба—оспа; чабајнілі сај hiт—овъ въ оспъ; чаба адітіс— править оспу, hiтіла чаба адітун—ему привили оспу; чабалі урківіл мееб—оспой изрытое лицо; чаба—зеленый оръхъ.

Чакар множ. чакурті—сахаръ; ца келла чакалла—голова сахару; декіл чакурті лір hiш тукејзір—много головъ сахару въ этой лавкъ; мі'чакар—леденецъ.

Чакма множ. чакмуні—сапогь и пара сапогь, чакмуні много парь сапогь; урус чакма—русскіе сапоги; чакма шірбадатіс—сиять сапоги, чакма шёліс—надёть сапоги; чакмунёла уста—сапожникь.

Чалла-то бы то ни быль (§ 50).

Чар множ. чуррі—точило; діс чаллі ватурра—я выточиль новъ.

- Чар wæqic (д, в) обвять, воротить; неёва чаржедів hiт hīтіін—она его обвила руками; ілчі чаржедіра нуні—я воротиль посланваго; нуні чарведіра урчі лійашајіі—я повернуль лошадь вираво; кушірад беј'оманті чардедіра нуні—я согналь скотину съ пашни; ші чарведіра бурім машулі—я обощель селеніе, ходя за тобою. Прод. чарідіс (д, в).
- Чаргас множ, чаргасуні-черкесъ.
- Чаріс чардіс, чарвіс—возвратиться, дубі чаріра ну тамад вчера возвратился я изъ селенія.—Прод. чаріріс (д, в).
- Чарукіс чард(в)укіс, двепр. прош. чарукуј, 3-е спр., возвратиться; qij чардукун hiт бунул hiтічурад — поздно возвратилась эта женщина отъ него. — Прод. чарулкіс, чард(в)улкіс.
- Чарх множ. чурхрі— гіло (говорится только о живомъ тіль); hīтіла ђагwал чарх саві— у него прекрасное тіло; лівілла чарх джіруваллі саві hīтіла— у него все тіло покрыто ранами; жіна чархла урчі— красивыхъ статей лошадь.
- Чата род. чатала, множ. чатві-ласточка.
- Чж зір множ. чждірті—вино, чжділла кижнарі—сосудь съ виномъ; дікар дікарті чждірті лір him тукејзір—всякаго рода вина находятся въ этой лавкв; чждір бартіс
  —выжимать вино.
  - Чей чейіс, прод. чейікwіс—звукоподражаніе падающей жидкости; чейілі урзулі саві—сильный дождь идеть.
  - Чжл твор. чжі, род. чж, множ. чwæллі—галунъ, тесьма; арпла чжл—серебряный галунъ, арйж чжл—шелвовая тесьма; чwæллар суйван—черкесска общитая галунами.
- Ч ж л м у к сросшійся, челмук і інц сросшіяся яблоки; к wелла галга челмук дійілі сарі — оба дерева срослись одно съ другимъ.

- Ч зе р т (лір), множ. чзертані—грязь; hyні чзертлі сані—дорога грязна; шер чзертані дакдаілі сарі—въ селенін сділалось много грязи; діла сукван чзертлі вібів—моя чер- кесска загрязнилась.
- Четір множ. четірті шатерь, палатка; четіллі банам сај hiт или четіллізім сај hiт—онь въ палаткѣ; четір бавежес— разбить палатку.
  - Чій чійдіш—ръдкость, чійіл или чійма—ръдкій, чійлі ръдко; чійіл маўа—ръдкій льсь, чійіл муўур—ръдкая борода; чійіл фенці—ръдкотванная матерія; чійвееціс —рагръдить, маўа чійвеецілі саві урблі—жители разръдили льсь; нудві чійвіс—нахмурить брови; діші чійізуллі саў ніт—онъ на меня нахмурился.
  - Чій чійдіт—высота, чійіл—высовій, чійлі—высово (унотребляется вм. айл въ пъсыяхъ).
- Цілла род. чілла—шелкъ сырецъ; чілла фенкі—шелковая матерія; чілла мулерк—шелковый червь.
- Чіра з множ. чірдкі—свіна, чіраз авалямін—зажги свіну, чіраз вейте—погаси свіну; чіраз балдан—подсвіннявъ.
- Чукур чукурдіш— морщины, чукуріл—сморщенный, чукуллі сморщено; wæß чукуллі саў hiтіла—лино у него сморщено; чукурдіш агу hiтіла wæßліків—у него на лиць ньть морщинь; bінцла кам чукуллі саві—кожица яблока сморщинась, сморщенное яблоко; хало чукурвів дімајзі—народь собрался для совъщанія, хуліта чукур вæдів шанті—сельскіе жители созваны были старшинами.
- Чулак множ. чулакуні—уродъ, наувѣченный (о рукахъ); ліба нæѣ чулак саві hīтіла—у него правая рука не дѣйствуеть.
- Чул лі Дербентъ; чуллан, множ. чуллант дербентецъ.
- Чум твор. чумлі—сволько? (§ 49).
- Чу'на-сколько разъ? (§ 189).

- Чу'ні твор, пад. множ. числа отъ м'ветониевія возвратнаго-3-го лица сај, род. чула, дат. чус (§ 46).
- Чурі род. чурё, множ. чурмі—воса (женская), употребляется всего чаще въ пъсняхъ ви. чуті.
- Чурх чурхдіш—тустота, чурхія и чурха—густой, чурхлі—густо; чурха віжа—барань съ густою шерстью; чурха мубур—густая борода, чурха бæка—густая шуба, чурха булі—густой шёхъ.
- Чуті род. чутё, множ. чутыі—коса (женская); чутыі тімхіс —заплести восы; чутыі датсаіс—расплести косы.

## ∯. **Į**.

- фака род. факала, множ. факні—орель; гwaђа фака—орлица; факала дурбні—орлята.
- фафа фафадіш—твердость, жесткость, фафал, фафалі; фафал карка—твердый канень, фафал вуруш—жесткій тюфякъ; фафал аумавза—человікъ твердый, съ характеромь; фафал адам'ілі—скупой человікъ, фафал бунул—неприступная женщина, фафал qар—черствый хлібоъ.
- февар множ. февургі—жмля, ейна февар—хоромая, плодородная земля; земляной поль вь комнать; ка феварвушка—вымети поль въ комнать.
- фем к фемк'іс—освиься (о ружьв), фемк вікміс—освиться. Фенка род. фенка, миож. фенкві—коверь.
- фанці род. фанкё (во множ. не употреб.) твань, матерія; арба фанці— шелковая матерія, вамма фанці— бумажная матерія; фанці— вытвать матерію.
- фіқа род. фікала, множ. фікні—цыпленовъ, птенецъ; фіклі садітун ав'алі—куроца вывела цыплять; какавала фікпі—птенцы куропатка.
- фіфала твор. фіфај, род. фіфа, множ. фіфлумі—викя; фіфалі вашулі саві—зм'я ползеть; фіфала сабіятую діші—

зића ужалила мена. Вообще говорятся о вић в адо-

фум'я тоже, что фафа.

- фура род. фура, множ. фwahni—хворость, мелкіе обломви дерева въ лёсу; hiтті фwahnas саві—они теперь за хворостомъ; hiтті фwahnani арвіцижн—они пошли за хворостомъ.

### Ш. ш.

Ша-въ ауль, см. пі.

- Шадім (р, в) вив дома, шаді (не унотреб.), шадімсал, шадімвіт, шадімад, шадімбад; шадім сај hiт—его ивть дома, шадім ідмянна ну—я вышель изъ дома; дічу шадім маці іш дугі—приходи ко мив сегодня вечеромъ; шадівті урбі вільмін буві—всехъ отсутствующихъ изъ домовъ сосчитай мив; була шадімдіш ва узналь, что тебя ивть дома.
- Шаh множ. шаhані шахъ; кађуртела шаh персидскій шахъ.
- Пла h а р множ. шаһурті городъ; шаһалла адам'ілі горожанянъ; шаһаллізім сај biт — онъ въ городъ.

Шабатіс (см. ші).

Majhic (cm. mi).

Шајбі (см. шалі).

Пајтан твор. шајтај, род. шајта, множ. шајтунті (лів) сатана; hіттёла урѓав шајтан тів—между ними чорть, т. е. согласіе между ними нарушилось; шајтунтар бъемующійся, одержимый бъеми.

- ІНала твор. шалалі, род. шала—свъть; шала вів—показался свъть; шала дібів ћанаба—уже разсвъло; нам шала вада—посвъте мив; вадла шала ліврі нам—мъсяцъ мив свътиль; ламблі калі шалавідулі саві—молнія освъщаеть домь; шалал мулерк—свътящійся червявь; вад'озн шалал дебла даб кунул—женщина съ лицомъ свътлимъ, какъ мъсяцъ.
- Палі твор. шај, род. ша, множ. шуллі—бовъ; шалі ізулі саві діла—у меня бовъ болить; мазала шалі—бараній бовъ, мазала шуллі—бараньи бова (заготовляемые въпровъ); шајін—въ сторону (§ 179); шалін (р, в) мимо, дівівніт шальірдукун міт—она прошла мимо меня; шальів вулкуті урб ваті—оставь прохожихъ, не тревожь ихъ.
- Шалқу—подъ мышку, шалқум (р, в), шалқумсад, шалқуввіт, шалқумад, шалқумбад; тавтурті шалқур сарі—вниги подъ мышкой; hiт шалқу дуціра муні—я ее обняль; шалқувбад гамлаг кміввукун діла—нев подъ мышки выпаль у меня мёшокъ.—Шалқула, твор. шалқуј, род. шалқуй, множ. шалқулті—мышка; шалқула ізулі савіділа—у меня мышка болить.
- Шам множ. шумрі—овца или баранъ (еще негодовалые);. кіwa шам—барашекъ, бінда шам—овечка.
- Шан-аульный житель, см. ші.
- Шант множ. шунгрі—котель; шант шёвізі Баліші—наставь котель на огонь; шунгав вулбулі саві ді'—въ вотл'в варится мясо.
- Шаха род. шаха—гвой, матерія; джкі шахалі вашулі саві— изъ раны идеть гвой, матерія; шаха джкі—гнойная рана. Ш wал см. шу.
- Шёніс двепр. прош. шёнуллі (1-е сир.) надёть что либосиизу вверхъ, какъ то: сапоги, чулки, шалвары; waxчаг шёнур hitiн—она надёла шалвары.—Прод. шелыс.

- Пејзіс педізіс, невізіс стать на..., поставить на...; шанг певізіс радіті поставить котель на огонь; хмі шевізіс зуллі зам вікулі саві діші собака ласть на меня; діші шејзуллі зај ікулі сај hix гордо ваговориль онь со мною. Прод. шелзіс, шед(в)ілзіс.
  - Щі твор, шілі, ред. шё, шпож. шімі—селеніе; нушіла ші дуврів саві—нашъ ауль на горк.—Ша—вь зуль, шам (р, в); шамсад, шаввіт, шамад, шамбад; ша ардес ну я ёду въ ауль; шаввіт бурава [арвідмен—черезь ауль прошель отрядь.—Шан, твор. шај, род. ша, млож. шанті—аульный житель; һішқув шапті æfiті саві—здесь жители короши—Шабатіс, шабад(в)атіс —водворить въ ауль, поселить, прод. шабалтіс.— Шајбіс—жить въ ауль, міјал дус шајбілла ну—десять льть живу я въ ауль.
  - Ші или піді, шім (р. в) шімсад и т. д. (§ 173) на н надъ. Соединяется съ множествомъ глаголовъ, которые разсмотръны будутъ далъе.
- Нівла твор. шівлялі, род. шівля, множ. шівлумі—долгь; шівла вездіра нуні—я взяль въ долгь; шівлаліс вітбіра hīтіс—я даль ему въ долгь; дзекіл шівлаліум тір hīтішір —на немъ много долговь; діла шівлаліум саі hiт онь мой должимсь; шівла wah—кредиторъ.
- Ші waic migaic, misaic—увидіть, діла бунул miлаіра пуні я увиділь свою жену; дугі муір misaiра нуні—ночью виділь в сонь.—Прод. mij'ic, migiic, misiic—видіть, селла mefisiy hīтіін—онъ ничего не видить, hap saphi mij'yc була узі—важдый день вижу я твоего брата.
- Ні wap zie mipapzie, miвapzie—опоминться, проснуться; цуг дугілі miwapzipa ну—въ полночь проснулся я; haнаfia miwapzis hir—теперь опоминлся онъ (отъ обморона, отъ гивва и т. п.).—Прод. miwipzie, mipipzie, miвipzie.

- Ші wā сі с шірасіс, шівасіс—снять сверху; Іпш һæкім шіwаса нушашіwад—нозьните съ насъ проче этого начальника, т. е. сміните его; нушаан qaqні шірасіра һуд—мы для тебя скали шапки.—Прод. шіwајсіс, шірајсіс, шівајсіс.
- Пі watic migatic, minatic—оставить на верху; havambi шіwatyppa hit нуві—еще разь я съ шима подружился; галга шіватурра нуві—я привиль дерево; haja шіваті буні—свяжи веревку (т. е. разорванные концы); діла гај шебкатур hīтій—онь не послушался мойхъ словъ.
- Пі wā ті с шірадатіс, шіваватіс—снять; йажа піваватурра нуні—я сняль рубашну.— Прод. шіжалтіс, пірадалтіс, шівавалтіс; hap дуїі палтар шірадалтас йуні—каждую ночь свимаю я илатье.
- ІІІ і w æ ñ шірæñ, шівæñ—вверкъ, шівæñ арсур карчіда—вверкъ полетьть ястребъ; шіwæñiл адам'ілі—знатный человькъ, шівæñті урй—внатные люди; шіwæñлі дај мајқуд—лишняго не говори, и также: высокомърно не говори; шіwæñiñic—взлъзть, галгаліші шіwæñiñiв дурйwæ—мальчить взлъзъ на дерево; дуврі шівæñвiñiв ћурава—войско взобралось на гору.
- Ші wæ kæ с шіджкос, апівжкос—ударять на..., рахлі шімжкара бучу— неожиданно пришель я къ тебв; дужрлі шімжкогра ну—вътеръ дунуль на меня; дасні шіджкара дежіліші — пластырь положиль я на рану.
- Ші w й а w й і с тірйадуйіс, тівбавуйіс—слёзть (съ животнаго), тімбашйунна ну урчілітімбад—й слёзъ съ лошади; пімбашйнай тімбашйнай прошель; дутвајтімбад тімбашйн йу—прости врагу.—Прод. тімбалійс, тівбавулійс.
- 1Н і w hā kæ с шірһадæкæс, шівһавæкæс—отдълить, отръзать; адаан шіwһақæра ну мазлізіwһад—отецъ отръшиль мена отъ имущества, лишилъ наслъдства; hiт шіwһакæв

- куллуклізім бад біжкімлі—начальникъ отрішиль его отъ должности.— Прод. шім бајкже, шір бадікже, шів бавікже.
- Ші w h ā сі с шірhāсіс, шівhāсіс—снять сверху; нушаан qaqві шірhāсіра hуд—вы для тебя сняли шапки.—Прод. шіwhajсіс, шірhajсіс, шівhajсіс.
- Шім йерх міс шірбадірхміс, шівбавірхміс—спуститься, простить; галгалішім бад шім берхур міт—съ дерева спустился онъ; зав шірбадірхур мішбад—дождь перешель отсюда; ну шім берхурра бушім бад—я простиль тебя.—Прод. шім бархіс, шірбадурхіс, шівбавурхіс.
- Ші wірх wіс шірдірхміс, шіввірхміс—спуститься, простить, ву шімірхурра бушімбад—в простиль тебя. См. шімберхміс.
- Ші wіс шірдіс, шіввіс—взять верхъ, ну шіміра дземлі hīтішім—я взяль верхъ надъ нимь въ тяжбь; шіввівіл віма—баранъ, который одолівнеть всёхъ другихъ.— Прод. шіміріс, шірдіріс, шіввіріс.
- Ші wkic шідукіс, шівукіс— начасть; вубі шідукун мазаліші волян напали на барановъ; дарман шідука джкіліші посыпь лёкарство на рану, присыпь рану. Прод. шілкіс, шідулкіс, шівулкіс; мурталла шілкулі сај hir діші безпрестанно нападаеть онъ на меня.
- Ші w ра шірра, шівра—нахожусь на.... (§ 75).
- Ші w c ā c i c mipeacie, mibeacie—свять горизонтально; hawaліш mibeacipa шанглішівеад—я сняль жирь съ вотла, т. е. накинь съ варящагося въ котлё мяса.—Прод. шіweaj—сіс, mip(в)cajcie.
- Шімукіс шірдукіс, шіввукіс, двепр. прош. шімукуј, 3-е спр., соскочить; урчілішім бад шімукун hit—онъ соскочить съ лошади (поспвшнве, чвит сойти); зајлішівніт шімукунна ну—я перемвнить рвчь; hyjmіввіт шімукунна ну—я сбился съ дороги.—Прод. шімулкіс, шірдулкіс, шіввулкіс; буні івіјшімад шімабулкас ну—

- я не буду отступать отъ сказаннаго тобою; дайіва ард шіввукун—время молитвы уже прошло.
- Шіді см. ші—на и надъ.
- Шійа wki с шійад(в)укіс—наступить, ніт рурсі шійадукун діла тужейліші—эта дівнушка наступила мет на ногу. —Прод. шійалкіс, шійад(в)улкіс.
- Шійаніс (не мін.), двепр. прош. шійануллі, 1-е спр., надіть; сагаті палтар шійанурра нуні—новое платье наділь я.—Прод. шійалніс, буд. шійалнас, 3-е л. шійална.
- Шібајніс шібад(в)ініс—привязать къ верху, навязать; урчіліші шібавінунна діх—на лошадь навязаль я вьюкъ.— Прод. шібелніс, шібад(в)ілніс.
- Шійакæс шійад(в)акæс—удариться о что либо; ну шійакæра каркаліші—я ударился о камень; қана шійавакæв hīтіін— платкомъ повязалась она.— Прод. шійајкæс, шійад(в)ікæс, двепр. наст. шійајкwæлі, буд. шійајкwæс, 3-е л. шійајкwæ (р).
- Шійарқ wіс (не мін.), діепр. прош. шійарқ wілі—накрыться; гувен шійарқ wа накройся одіяломъ. Прод. шійарқ wіс, діепр. наст. шійарқулі (§ 159).
- Шійасіс двепр. прош. шійасілі, 2-е спр., неренести; хwалал йіјін шійасіра нуні большой трудъ перенесъ я; садаса шійаса дай объть дать милостыню (для выздоровленія н т. п.). Прод. шійајсіс.
- Шій ёкіс—навѣсить, јарац шій ёкілла нуві—оружіе навѣсилъ я.—Прод. шій ајкіс.
- ІІІ і ј ћ і с шід(в)іћіс—попасть на что-нябудь; йарйа шівіћів діші —камень попаль на менн. —Прод. шірбіс, шід(в)ірбіс; жіна шідібіра мубулліші—я выврасиль бороду киной.

Шіла см. ча.

Шіл h w i с miд(в)ільwіс, двепр. прош. miльуј (§ 159) приказать, поручить; ћевімлі шівільун діші—начальнивъ привазаль мив; ћуші шільујра hіш дурйже—тебв поручиль я этого ребенва.—Прод. шілуыс (не мвн.), буд. шілуыс, 3-е л. шілуыс—привазывать, поручать; hap анбвуд йуші шілуыс—все поручаю я тебв.

ІІІ і н твор. шіј, род. шё (лір), множ. шінані—вода; шін дашулі сарі—вода течеть; қајдізурті шін—стоячая вода; чейдіқуті шін—водопадь; візіті—сладвая, прёсная вода; зујті шін—соленая вода; завла шін—дождевая вода; шін акес—почерпнуть воду; йма шін—глазная вода, т. е. употребляемая для уничтоженія сглаза (чер-пается изъ изв'єстнаго источника и не должна ставиться на землю). — Шуні—за водою, шупі арфес ну—я пойду за водой, шунім сај һіт— онъ теперь за водою.

Шіні см. ча.

- Шініш пінішдіш— зелень, шініша— зеленый, шінішлі— зелено; дувуртазів шінішдіш агу— на горахъ ніть зелени, дунё шінішвілі саві— світь зеленіветь, т. е. повазывается зелень весною; шінішіл—боліве зеленый (§ 41).
- Шінқа шінқаліш—влажность, сырость, шінқал—влажный, сырой, шінқалі—сыро; завлі шінқаліра ну—дождемъ я вымочился; шінқал арг—сырая погода; шінқал һуні—моврая дорога; шінқамуй адам'ілі—челов'явъ невоздержный на язывъ.
- Шін q ан род. шін q а (лір), множ. шін q ан дудулі сарі—мельница мелеть; діл qіс ан қі духіра шін q ана.—я понесъ пшеницу на мельницу; шін q ана w сај hіт—онъ сидить на мельницъ; шін q анвула, твор. шін q анвулалі, множ. шін q анвулаві—мельнивъ.
- Ші q æ род. ші qæ, множ. ші qні—чернило; ранг рангла ші qні —-разноцивтныя чернила; ші qæ бартан—чернилица.

- Шірі род. mipē бракъ, супружество; hir рурсі mipi діqwæн hīric эта дівушка вступила съ нимъ въ бракъ; нуні шірі haдігра hir я вступилъ съ нею въ бракъ.
- III і р ш і род. шіршё—лукъ и чеснокъ; дукан шірші—лукъ, т. е. съёдомый, вукан шірші—луковка, ђуарчімаг шірші—зеленый лукъ (лукъ-нагайка); ітан шірші чеснокъ (лукъ, который рубятъ, чтобы ёсть).
- Шіш шішіс—тронуться, ну кулімад шішіра—я тронулся изъ дому.—Прод. шішікwіс.—Шіш вæqіс—махнуть, нæк шіш вæqів һітіін нам—онъ миѣ махнулъ рукою.— Прод. шіш віqіс—махать.
  - III у—пять шwал; шуівіл—пятый; шу'најс—въ пятыхъ; шушулі—по пяти; шwалла цайналі—впятеромъ; шу'на пять разъ, пятью; wійну шура—пятнадцать; шуйалі пятьдесять, шударш—пятьсоть (§§ 54—58).
- Шул h i шулы (р, в), шулы wсад и т. д. (§ 180) оволо; kā шулы w yiн hy—оволо дома останься ты.
- Шуні см. шін.
- ІІІ у рај множ. турајті—озеро, плесъ въ рѣкѣ; турај вівіл муса—мѣсто, образующее плесъ (растиреніе) въ рѣкѣ; турај вір'wikic—осутить озеро.
- Ш урі твор. шуллі, род. шулла, множ. шурмі—скала; шулліші ерхурра ну—на скалу валёзъ я; шурмёла када—скалистое ущелье.
- Шушта род. шушта, множ. шуштні—шашка, мечъ; шушта авітун hīтіін—онъ обнажиль шашку.

# **АЛФАВИТНЫЙ СПИСОКЪ**

русскихъ словъ съ указаніемъ, гдѣ отыскивать соотвѣтствующія имъ хюрккликскія.

Безсольный, зі.

Безумець, вік, майур. Блоха, бікма.

A. Авареци, Бівар, ĸa-*Аварія*, бівар, Rapaкан. Азбука, аліпуні. Anywa, Akyma. Акушинець, акуша. Ангель, малаів. Антоновъ огонь, іргіс. Арабъ, ђарав. Арапъ, ђарав. Арба, уркура. Аргамакъ, тазі. Арестовать, туснак. Apra, apcawap. Арменія, Ермені. Армянинъ, ермені. Армянскій, ермені. Архаликъ, Баевсур. Ауль, ші. Axz! hyja. B.

Баба, Кунча. Бабочка, Бібінкала. Бабушка, ава. Байрамз, варбі.

Безумствовать, Баль, туј. Барабанг, демдад. fiyp. Баранина, ді'. Безхльбіе, уых. ракан. Баранг, кіжа, маза. Bess, arwic, kam. муцара, Берегг, дув. Барашекъ, шам. Бережливость. сак. Бережливый, јетім, Безвинность, мар. qipqip. Безвинный, мар. Безекусный, ћаш, тім. Бережно, сак. Безграмотный, ран. Беременная, Kynva, RWAHİ. Бездильникь, курумсак. Беречь, майкам, сак. Берлога, сінка, хара. Бездътный, ціні. ур-Бешметь, баевсур. Безжалостный, қібі. Бить монету, hãkæc. Арестанть, туснак Беззаботный, пікрі. Благовидный, дејда. *Благонампренный*, xi-Беззубый, дувшала. *Безмозглый*, **м**аба. ja.i. Благословеніе, Безобразный, мішу. вара-Безпокойный, фінфіті. RST. Безпокойство, Бін Бі- Благословенный, ракат. Безполезный, вагала. Благоухать, wawa. Безпомощный, ідала. Блестьть, рурбіс. Безпрестанно, втект-Бленть, међ. лі. Ближній, кіц. Близкій, ітаіс, кіц. Безпристрастный, цуг. Близко, кіц.

Близость, кіц.

Блудница, кашба. Блюдность, укур. Блюдный, укуб. Eыподипить, уку $\mathfrak{h}$ . Блюдолизь, душі. Богатство, дамла. Богатый, дамла, ку-Бровь, нід.

Боюмолець, баж. *Богомолье*, бæж. *Бог*э, Аллаh, Хwалав-

Eodams, kæ∳, kypc. Боднуть, курс. Боець, дірг. *Бой*, дірд. Бокъ, шалі. Болтансый, кwæв. Болтунг, лізні. *Больной*, ізіс. Большой, 'х жалал. *Болње*, æñ. Eолюнь, igic. Больть, izic. Бореца, мушул. Боровъ, цура. Борода, муђур. Борозда, джарі. Бороться, hāic, мушул. Бида, када. Борьба, мушул. Боязливый, ках. Боязнь, ках. Бояться, как, урук. Брага, һаруш. Брадобрий, даллак.  ${\it Бракъ,}\,\,$  шірі.

*Бранить*, yhic.

Epans, yhic.

*Братецъ,* узі. Братство, үзі. *B*pams, yzi. Брать, асіс, самціс, Билока, гідгарі. Брить, ільас. waт. Брода, Карқ. Бросаться, cawkic. Бросить, дуђ, iwhic, BWIB, Jajwaric. чав. Броситься, itykic,

cawkic, Tæc. Eрякнуть, зpproxв $ar{f k}$ . Бряцаніе, зэень. Бряцать, занк. Буйволь, гамуш. Буйлица, гамуш. Бумага, казар. Eурка, вары. *Буса*, духурі. *Бухара*, вухарі.

Eыкъ, вуда. *Быстро,* карк. *Быстрота*, кæрк. Быстрый, дуп, ктрк. Вдовець, гам'а.

*Бухарец*ь, вухарі.

Emams, Ayf. wæßæс, Бъгъ, ду ...

Бъдность,

*Бъдный*, міскін, пæ Вереска, haja.

Бъдивть, hajhic. Бъдовый, валан. *Бъдствіе*, вадаh.

Бълизна, Був. Бълить, ільас.  $\mathit{Б$ пьло,  $\mathsf{f}\mathsf{y}\mathsf{b}.$ cācic. Бълошейка, кwæb. Бълый, бан, був. Бъснующійся, шаj-ŢaH.

*Бъшенство*, ваћ.  $\mathit{E}$ пиеный, ва $\mathsf{h}$ .

В.

Важный, хwалал. *Валить*, hawwic. Варварг, зулмукар. Вареный, ільіс. Варить, ільіс. Bau10, fiyma. Вбивать, Бакжс. Boums, ākæc, hākæc, itækæc. Bsepxь, а, wæfi, лаг,

miwæfi. Bдвое, қwipка. Bдова, гам'а, Кунул. Вдовство, гам'а. Вдруга, пев, хан.

 $B\partial nms$ , mihaphic. *Бъдно,* мæq, місвін, *Великій*, хwалал. пæqір. Велико, хwалал. місвін, Вепрь, цура.

пæqір. Верблюда, wаллі.

qip. Вередг, калі, савукні. Верхній, кімра.

Верхияя часть, кар. Верхомь, нурда.

Веселів, пілі. Веселиться, Вілі. Вина, ванана. Веселый, war, нарза, Вино, чесір. Весна, ћала, ћев. Becmu, aphic, hawy-Весь, лішілла. Bemxiŭ, ypq. Bemxo, ypq. Bemxocms, ypq. Вечерому, варбек. Вечеръ, варбек. Вещь, сіқал. Взаимно, wapc. Between, awkic. Взбъситься, ван. Взепсить, ітпаціс. Вэлядывать, Кар'іс. Взгандз, Бар'іс. Bзглянуть, hap'ic. Вздешевъть, дурва. Вмъсто, дадін. Вздорный, кімік. Вздорожать, дурка. Bздохнуть, hih. Badoxa, hih. Bздыхать, hih. wic. wiwæfi. Взмутиться, wanq-|(60) внутрь, убна. Bзнуздать, hyphyp.  $|Bo\partial a|$ , mін. Взойти, hwi. Bsuckame, inhwic. Взятка, рушват. Взяточникт, рушват. Водопадт, шін. Bидный, ірқwіс.

Видоть, гwic, miwaic. Возератиться, чаріс, білі, разі. Виноватый, будар. Воздуха, hawā. Виноградникъ. ціс. Виноградъ, дуді. Винтовка, мажар. Висъмица, дал. Вколотить, ітекжс. Войско, бурава. Вкусный, візі, мур'і, Войти, ітііс, убіва. Bĸycz, auim. Владъть, уціс. Влажность, дейні Волось, гів. Влажный, дейні, шін-Волчица, гжайа. Влить, Бартіс. Влюбиться, діга, ігіс. Вооружиться, јарад. Bлюбленный, hamiq. Bопросs, hapwaic. Вмпсть, waрх, цайна. Воробей, фівкарі. Внизь, батбал, ужеб. Воровать, івас. Bнукz, ур ${f m}$ і. Виутренность, wapr, Воровство, ibac, kylубна. Взлозть, ёкіс, ерх-Внутри, жарг, бана, Ворона, кена. wic. Вип., дура, шадіш. Ворз, кулкі. Водворить, ті. Восемь, гай. Водить, арубіс, wa- Восковой, мурфалі. шіс, біс. Воспитать, ајді ācic, wib, Bodopocas, aphæ.

чарукіс. Воэгордиться, йуга. анк, Возложить, кар. туті. Вознагражденіе, кірі. Войлоки, waphi. Война, заза, дірг, ді-Д**В.** тім. Вокруга, алаш. BOARS, BIL. Волноваться, ургіс. тінқа Волосяной, гіз. қа. Волъ, унц, урка. Вольнорабочій, казак. Вореаться, убна. Воровской, кулкі. RÌ. упна. Ворота, іркеј. Воротить, чаржефіс. Восемьдесять, гай. āķwic, wæhæc, ipĸæc. самціс, сасіс, уціс. Возвемичиться, хма-Воткнуться, ціла.

лал. Вотчимъ, ада, уѓај.